

NÄKÖKULMIA AFGANISTANIN OPERAATION PÄÄTTYMISEEN

KANSAINVÄLISET VOIMASUHTEET MURROKSESSA

Charly Salenius-Pasternak, Pete Piirainen, Matti Pesu,
Jyrki Kallio & Tuomas Iso-Markku

NÄKÖKULMIA AFGANISTANIN OPERAATION PÄÄTTYMISEEN

KANSAINVÄLISET VOIMASUHTEET MURROKSESSA

- Afganistanin operaation päätyttyä loppuu myös Yhdysvaltojen johdolla käydyin terrorisminvastaisen sodan aikakausi. Jatkossa Yhdysvallat keskittää huomionsa ja resurssinsa entistä vahvemmin suurvaltakilpailuun sekä Kiinan vaikutusvallan patoamiseen.
- Kiinalle ja Venäjälle Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten kaoottinen vetäytyminen Afganistanista on tarjonnut tilaisuuden korostaa lännen heikkoutta. Samalla molemmat valtiot toivovat Afganistanin tilanteen rauhoittuvan, sillä alueen pitkäaikainen epävakaus olisi haitallista niiden intresseille.
- Eurooppalaisille maille Afganistanin operaation päättymisen on jälleen yksi osoitus niiden sotilaallisten suorituskykyjen puutteista ja poliittisen vaikutusvallan rajallisuudesta. Tämä vahvistaa keskustelua Euroopan ja EU:n strategisesta autonomiasta, joka on kuitenkin toistaiseksi kaukainen tavoite.
- Suomelle Afganistan on ollut 20 vuoden ajan ulko- ja kehityspoliittisesti keskeisessä asemassa. Operaation päätyttyä Suomen on syytä pohtia, missä määrin pitkäaikainen panostus Afganistaniin palveli maan ulko- ja turvallisuuspoliittisia tavoitteita. Kriisinhallintayhteistyö Afganistanissa on joka tapauksessa luonut pohjaa Suomen puolustuskumppanuuksille.

CHARLY SALONIUS-PASTERNAK

Johtava tutkija
Globaali turvallisuus
Ulkopoliittinen
instituutti

MATTI PESU

Vanhempi tutkija
Euroopan unioni
Ulkopoliittinen
instituutti

TUOMAS ISO-MARKKU

Tutkija
Euroopan unioni
Ulkopoliittinen
instituutti

PETE PIIRAINEN

Vieraileva vanhempi tutkija
Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka
Ulkopoliittinen instituutti

JYRKI KALLIO

Vanhempi tutkija
Globaali turvallisuus
Ulkopoliittinen instituutti

ISBN 978-951-769-694-4

ISSN 1795-8059

Kansikuva: Charly Saloniüs-Pasternak

NÄKÖKULMIA AFGANISTANIN OPERAATION PÄÄTTYMISEEN

KANSAINVÄLISET VOIMASUHTEET MURROKSESSA

Afganistanin viime kuukauden tapahtumat ovat osoitus kansainvälisen politiikan muuttuvista voimasuhteista ja samalla myös Yhdysvaltojen muuttuvasta globaalista roolista. Afganistanin evakuointioperaatioiden myötä päättyy Yhdysvaltojen johdolla käydyin terrorisminvastaisen sodan aikakausi, joka sai alkunsa vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terrori-iskuista. Terrorisminvastaisen sodan aikakausi oli heijastuma laajemmasta kylmän sodan jälkeisestä ajasta, jonka päättymisestä on puhuttu jo pidempään. Kylmän sodan jälkeistä aikaa leimasi Yhdysvaltojen hegemoninen asema, niin kutsuttu yksinapainen hetki, joka mahdollisti operaatiot niin Afganistanissa kuin Irakissakin.¹ Nämä operaatiot osoittivat, että Yhdysvallat koki pääasialliseksi uhakseen kansainvälisen terrorismin, jota vastaan se mobilisoi laajemman, etenkin länsimaista koostuvan koalition.

Afganistanin ja Irakin sotien aloitus osui Yhdysvaltojen hegemonian huippukohtaan, mutta kiritti osaltaan Yhdysvaltojen suhteellisen valta-aseman laskua, joka jatkuu edelleen. Naton johdolla toteutetun Afganistanin operaation tueksi Yhdysvallat hankki laajan liittolaisjoukon sekä YK:n mandaatin osoittaen samalla sitoutumistaan kansainväliseen sääntöpohjaiseen järjestelmään. Irakin sota sen sijaan symboloi Yhdysvaltojen halua ja kykyä tarvittaessa toimia yksin ja sääntöpohjaisen järjestelmän ulkopuolella. Samalla Irakin operaatio ja osa terrorisminvastaisen sodan keinoista murensivat Yhdysvaltojen legitimitettä hegemonina.² Terrorisminvastainen taistelu vei lisäksi huomiota muilta kansainvälisen politiikan kysymyksiltä ja kulutti Yhdysvaltain resursseja.

Kylmän sodan jälkeistä aikaa seuraavaa, vielä määritelmäänsä ja muotoaan hakevaa uutta ajanjaksoa värittävät Kiinan nousu keskeiseksi suurvallaksi, vallan hajautuminen ja alueelliset voimamittelöt.³ Hahmotumassa oleva moninapaisuus näyttäytyy lisääntyvinä mutta rajattuina jännitteinä ja konflikteina erityisesti alueellisilla rajamailla.

Sillä välin, kun Yhdysvallat on käyttänyt voimiaan operaatioihin Afganistanissa ja Lähi-idässä, Kiina on kyennyt vähitellen kuromaan kiinni sen taloudellista ja sotilaallista etumatkaa. Kiina ei kuitenkaan ole näyttänyt merkkejä siitä, että se olisi pyrkimässä Yhdysvaltain kaltaiseksi kansainvälistä järjestystä ylläpitäväksi hegemoniksi. Kiinan kansainvälinen asema ei muutenkaan ole verrattavissa Yhdysvaltain vastaavaan. Yhdysvalloilla on edelleen ylivoimainen rooli kansainvälisessä finanssijärjestelmässä, ja se on ainoa valtio, joka kykenee käyttämään sotilaallista voimaa missä päin maailmaa tahansa. Lisäksi Yhdysvaltojen tukena on kattava liittolaisverkosto, jonka sisällä sen johtajuus hyväksytään laajalti.

Vetäytyminen Afganistanista on joka tapauksessa osoitus siitä, että Yhdysvallat kokee Kiinan haastajakseen, katsoo maailmaa yhä vahvemmin suurvaltakilpailun näkökulmasta ja haluaa siksi kohdistaa strategisia resurssejaan uudella tavalla. Yhdysvaltojen päätös vetäytyä Afganistanista voi kuitenkin pönkittää Kiinan alueellista ja mahdollisesti globaaliakin asemaa. Tässä paperissa Afganistanin operaation ja sen päättymisen merkitystä arvioidaan Yhdysvaltojen ja Kiinan lisäksi myös Euroopan, Venäjän ja Suomen näkökulmasta.

YHDYSVALTOJEN NÄKÖKULMA

Yhdysvalloissa presidentti Joe Bidenia on kritisoitu laajasti. Kritiikin kohteena ei välttämättä ole ollut itse vetäytyminen Afganistanista vaan enemmänkin vetäytymisen toimeenpano ja se, miltä kaaos Kabulissa on saanut Yhdysvallat näyttämään. Evakuointioperaation tehokkuus puolestaan on Yhdysvalloissa poliittisista syistä jäänyt vähemmälle huomiolle. Kritiikistä huolimatta amerikkalaisten suuri enemmistö on halunnut Yhdysvaltojen vetävän sotilaansa Afganistanista jo vuosikymmenen ajan.

Yhdysvaltojen johto on hakenut tapaa päättää kaksikymmenvuotinen terrorisminvastainen sota tai ainakin pienentää sen painoarvoa turvallisuuspolitiikan agendalla jo presidentti Obaman ensimmäisestä kaudesta alkaen. Sotiminen tuli Yhdysvalloille kalliiksi taloudellisesti, poliittisesti, sotilaallisesti ja inhimillisesti: sotaa käytiin velaksi, se jakoi maata sisäpoliittisesti

1 Yksinapaisesta hetkestä, ks. C. Krauthammer, "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs*, 70/1 (1990/1991), 23–33.

2 V. Sinkkonen, *Failing hegemony? Four essays on the global engagement of the United States of America in the 21st Century*, väitöskirja, Turun yliopisto, 2020, 41.

3 Ks. esim. K. Creutz et al., *The Changing Global Order and Its Implications for the EU*, FIIA Report 59, 2019.

Yhdysvaltojen ilmavoimien joukot odottavat koneeseen nousua maan viimeisen evakuintioperaation yhteydessä Kabulin lentokentällä elokuussa 2021.
Lähde: Senior Airman Taylor Crul, U.S. Air Force / AP/Lehtikuva

vieden tilaa tärkeämmiltä kysymyksiltä ja tällä hetkellä asevoimissa palvelee noin 0,5 prosenttia kansasta⁴. Lisäksi Yhdysvaltojen keskittyminen terrorisminvastaiseen sotaan antoi aikaa ja tilaa Venäjän ja Kiinan suurvaltapyrkimyksille. Samalla ne saattoivat seurata ja oppia, kuinka Yhdysvallat on kehittänyt asevoimiaan ja tapaansa käydä sotaa.

Kiinan nousuun Yhdysvallat on pyrkinyt reagoimaan jo pidemmän aikaa. Presidentti Obaman kausilla se pyrittiin tekemään niin kutsutun Pivot to Asia -strategian nojalla yhteistyön keinoin, mutta presidentti Trumpin kaudelta alkaen Yhdysvaltojen Kiina-suhdetta on dominoinut kilpailu ja vastakkainasettelu.

Tämä kehitys jatkuu presidentti Bidenin kaudella. Jotta Yhdysvallat voi keskittää strategiset resurssinsa ja huomionsa entistä vahvemmin kilpailuun Kiinan kanssa, Afganistanin sodan – ja samalla koko terrorisminvastaisen sodan aikakauden – päättäminen oli välttämätöntä. Samalla Yhdysvaltojen asevoimat saataen 20 vuotta kestäneistä sodista ja pystyy valmistautumaan suurvaltakilpailun sotilaallisiin vaatimuksiin, jotka poikkeavat merkittävästi terrorisminvastaisesta sodasta.

Presidentti Bidenille Afganistanin sodan päättäminen oli tärkeä toteuttaa heti kautensa alussa. Joukkojen vetämiselle oli asetettu jo presidentti Trumpin kaudella aikataulu, ja näistä suunnitelmista poikkeaminen olisi siirtänyt ”sodan omistajuuden” ja samalla vastuun presidentti Bidenille. On myös epätodennäköistä, että operaation pitkittäminen sellaisenaan olisi merkittävästi vaikuttanut lopputulokseen: sodan jatkaminen yhdellä tai edes viidellä vuodella tuskin olisi ratkaisevasti heikentänyt Talibania tai vahvistanut Afganistanin hallintoa. Tämä on tärkeää huomioida myös eurooppalaista keskustelua seurattaessa.

Afganistanin tapahtumien myötä esitetyt puheenvuorot, joissa Yhdysvaltojen sitoutuminen liittolaisiinsa on kyseenalaistettu, ovat ylimitoitettuja ja kumpuavat ainakin osittain eri maiden sisäpoliittisista tarpeista. Vaikka erityisesti presidentti Trump heikensi retorikallaan luottamusta Yhdysvaltoihin, maan konkreettinen panostus Euroopan ja Aasian turvallisuusjärjestelyiden tukemiseksi on viime vuosikymmenen aikana vahvistunut.

Myös kritiikki, jonka mukaan Yhdysvallat olisi yhtäkkiä päättänyt lähteä Afganistanista, on vailla vankkaa pohjaa. Jo vuonna 2011 Afganistanin poliittinen johto pyysi Yhdysvaltoja ilmoittamaan operaatioiden

⁴ “Demographics of the U.S. Military”, *Council on Foreign Relations*, 13.6.2020 <https://www.cfr.org/backgrounder/demographics-us-military>.

alasajosta vuoden 2014 loppuun mennessä. Yhdysvallat ylläpiti kuitenkin omaa ja muiden maiden sotilaallista läsnäoloa Afganistanissa muun muassa logistiikan, tiedustelun ja ilmatulituen muodossa vielä seitsemän vuotta. Jos sotilaallisen läsnäolon jatkamista Afganistanissa olisi Euroopassa pidetty välttämättömänä, eurooppalaisilla Nato-mailla ja muilla kumppaneilla olisi ollut riittävästi aikaa vahvistaa omaa osallistumistaan niin, että toiminta olisi voinut jatkua myös ilman Yhdysvaltoja. On monta syytä sille, miksi näin ei kuitenkaan tehty.

EUROOPAN NÄKÖKULMA

Eurooppalaisille maille Afganistanin operaation draamaattinen päätös oli jälleen epämiellyttävä muistutus niiden omien sotilaallisten suorituskykyjen vakavista puutteista. Nämä ilmenevät suoraan maiden rajallisena poliittisena painoarvona – riippumatta siitä, toimivatko ne Naton tai EU:n viitekehyksessä. Yhdysvaltojen näkökulmasta eurooppalaisten sotilaallinen panostus ei yksinkertaisesti ollut niin merkittävä, että ne olisivat tosiasiallisesti voineet vaikuttaa operaation suuntaan tai jatkoon.

Eurooppalaisten poliitikkojen kriittiset lausunnot⁵ Yhdysvaltojen vetäytymisestä ja sen seurauksista ovatkin osittain Euroopan oman rajallisen roolin ja toimintakyvyn aiheuttamaa kipuilua. Samanaikaisesti kritiikillä on myös sisäpoliittisia tarkoituksia. Useat eurooppalaiset valtiot ja hallitukset ovat panostaneet Afganistaniin merkittävät määrät taloudellista, sotilaallista ja moraalista pääomaa. Kun Talibanin nousu valtaan asettaa näillä panostuksilla aikaansaadut tulokset vahvasti kyseenalaisiksi, on selvää, että monet eurooppalaiset poliitikot hakevat sisäpoliittista tuulensuojaa ja pyrkivät välttämään kriittisiä kysymyksiä säilyttämällä päävastuun epäonnistumisesta Yhdysvaltojen niskaan.

Eurooppalaiset maat olisivat voineet halutessaan jatkaa operaatiota Afganistanissa, mutta valmistelut olisi pitänyt aloittaa vuosikymmen sitten, kun Yhdysvallat alkujaan ilmoitti vetäytymisestä vuoden 2014 loppuun mennessä. Käytännössä tämä ponnistus olisi vienyt eurooppalaisten maiden sotilaallisen suorituskyvyn äärirajoilleen, aiheuttanut suuret kustannukset ja ollut vaikeasti perusteltavissa äänestäjille. Eurooppalaisen strategisen kulttuurin kehittämisen näkökulmasta olisikin tervettä käydä keskustelua siitä, millä perustein

Afganistanin operaatiota olisi jatkettu ilman Yhdysvaltoja, kuinka pitkään ja mitkä olisivat olleet sen tavoitteet. On myös syytä pohtia, miten lopputulos olisi eronnut nykyisestä, jos eurooppalaiset olisivat ottaneet Yhdysvaltojen roolin jälkimmäisen vetäytyttyä.

Suomessa ja joissain muissakin EU-maissa on keskusteltu kriittisesti EU:n roolista Afganistanissa. Presidentti Sauli Niinistö kiinnitti huomiota EU:n näkymättömyyteen Afganistanissa ja ilmaisi huolensa unionin oman voiman puutteesta.⁶ Komissaari Jutta Urpilainen sen sijaan puolusti EU:n reaktiovalmiutta ja muistutti, että unionilla ei ole omia joukkoja, joita se olisi voinut lähettää paikalle.⁷ Esimerkiksi EU:n taisteluosastot, joiden perään Suomessa kyseltiin, koostuvat eri maiden kansallisista joukoista ja ovat riippuvaisia jäsenvaltioiden poliittisesta tahdosta.

Selvää on, että EU:n sotilaallinen toimintakyky on edelleen rajallinen, mikä johtuu sekä jäsenmaiden puutteellisista sotilaallisista suorituskyvyistä että niiden enemmistön haluttomuudesta suorittaa vaativia sotilaallisia operaatioita unionin puitteissa. Toisaalta EU:n rajalliselle sotilaalliselle panostukselle Afganistanissa on ymmärrettävät perusteet. Eurooppalaiset valtiot toimivat Afganistanissa ensisijaisesti osana Naton johtamaa liittoumaa, minkä vuoksi Nato oli – tai olisi ollut – luontevin foorumi koordinoida eurooppalaisten maiden evakuointitoimia. Vaikka Suomi EU-jäsenmaana keskittyy ymmärrettävästi arvioimaan ennen kaikkea unionin toimintaa, nostaa Afganistanin operaation päätös esiin kysymyksiä myös Naton poliittisesta ja strategisesta ohjauskyvystä. EU:n osalta Afganistanin tapahtumien tulisi puolestaan johtaa laajempiin pohdintoihin unionin omien kriisinhallintatoimien tavoitteista ja vaikuttavuudesta niin nyt kuin tulevaisuudessakin.

EU:n ja eurooppalaisten maiden päähuomio keskittyy lyhyellä tähtäimellä ennen kaikkea Afganistanista suoritettavien evakuointien loppuun saattamiseen, maan humanitäärisen tilanteen kehittymiseen sekä maasta mahdollisesti lähteviin pakolaisiin. Vaikka poliittinen ilmapiiri Euroopassa on pääosin korostanut solidaarisuutta erityisesti eurooppalaisia avustaneita afganistanilaisia kohtaan, vuoden 2015 pakolaiskriisin Euroopassa aiheuttama poliittinen trauma istuu edelleen syvällä eikä EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistaminen ole jäsenvaltioiden poikkeavista näkemyksistä johtuen edennyt.

6 Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe suurlähettiläskokouksessa 24.8.2021.

7 J. Hartikainen, ”Komissaari Urpilainen ihmettelee Niinistön EU-kritiikkiä Afganistaniin liittyen: ”Mitä EU olisi voinut tehdä enemmän?””, *Helsingin Sanomat*, 25.8.2021.

5 Ks. esim. M. Karnitschnig, ”Disbelief and betrayal: Europe reacts to Biden’s Afghanistan ‘miscalculation’”, *Politico*, 17.8.2021.

Tämä tekee pakolaiskysymyksestä herkän. EU-maat ovatkin korostaneet, että Afganistanista lähteviä pakolaisia on autettava ensisijaisesti maan lähialueilla.⁸ Samalla EU:n ja Turkin välisen pakolaissopimuksen olisi kuitenkin hyvä toimia muistutuksena siitä, että pakolaisten säilyttäminen kolmannen valtion vastuulle tekee unionista alttiin erilaisille painostusyrityksille. Lisäksi huonot olosuhteet pakolaisleireillä voivat pahimmillaan johtaa väkivallan alueelliseen leviämiseen ja yhä laajempaan kriisiin.

Toisaalta EU on edelleen kehityspolitiikan suurvalta ja yksi merkittävimmistä kansainvälisistä toimijoista rauhanrakennuksen ja konfliktinehkäisyn saralla. Afganistan puolestaan on ollut merkittävin EU:n kehitysavun saaja. Talibanin valtaannousu vaatii Afganistaniin suunnattujen varojen uudelleenjakoa, mikä luo unionille mahdollisuuksia kohdentaa rahallista tukea akuutin kriisin tarpeisiin.

Afganistanin tapahtumat antavat varmasti lisää vauhtia jo käynnissä olevalle keskustelulle Euroopan ja EU:n strategisesta autonomiasta. Tämä keskustelu on viime vuosien aikana levinnyt ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta yhä laajemmin eri politiikan osa-alueisiin, ja strategisen autonomian konseptista näyttää hahmottuvan yksi EU:n keskeisistä vastauksista suurvaltakilpailuun. Samalla on syytä korostaa, että strategisen autonomian luonteesta vallitsee Euroopassa edelleen hyvin erilaisia näkemyksiä. Varsinkaan ulkopolitiittisessa ja sotilaallisessa mielessä Eurooppa ja EU eivät ole toistaiseksi ottaneet merkittäviä askeleita strategisen autonomian suuntaan viime vuosien lukuisista puolustuspolitiittisista aloitteista huolimatta.

KIINAN NÄKÖKULMA

Kiinan merkittävin intressi Afganistanin suhteen on alueellinen vakaus. Kiina pitää Afganistanin tilannetta yhtenä syynä Xinjiangin uiguuriseparatismiin, ja se on huolissaan Keski-Aasian maissa toteuttamiensa silkkitiehankkeiden (BRI) turvallisuudesta. Taliban on Kiinan näkökulmasta aina ollut vaarallinen, mutta Kiina pitää Afganistanin tulevaa hallintoa pragmaattisesti maan ”sisäisenä asiana”.⁹ Todennäköisesti Kiinalle mieluisin vaihtoehto tässä tilanteessa olisi, että Afganistanin hallitukseen kuuluisi muitakin kuin vain Talibanin edustajia. Arvostelijoille, joita on Kiinan sisälläkin, Kiinan johto toteaa, että terrorismin kitkemiseen

tarvitaan taloudellista kasvua. Kiinan uudet investoinnit Afganistaniin edellyttävät kuitenkin turvallisuustilanteen parantumista, sillä kiinalaistoimijoilla on maasta huonoja kokemuksia.¹⁰ Olennaisempaa Kiinan kannalta on, että sen hankkeet muualla Keski-Aasiassa voivat jatkua häiriöttä.

Kiinan puuttuminen Afganistanin tilanteeseen sotilaallisesti on erittäin epätodennäköistä siitäkin huolimatta, että Kiina harjoittaa ”aktiivista puolustusta” ja vuonna 2015 säädetyin lain mukaan sen joukoilla on oikeus toimia Kiinan rajojen ulkopuolella terrorisminvastaisissa operaatioissa.¹¹ Kiinan sotaharjoitukset Venäjän sekä Keski-Aasian valtioiden kanssa ovat lisääntyneet viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Niiden tavoitteena on kuitenkin ennen kaikkea pelotevaikutuksen luominen, ja olisi Kiinan ulkopolitiikan vastaista, jos se puuttuisi toisen valtion sisäisiin asioihin sotilaallisesti. Ei ole kuitenkaan poissuljettua, etteikö Kiina voisi osallistua sotilaallisiin operaatioihin Afganistanin tulevan hallituksen kutsusta.

Kiina hyötyi Yhdysvaltojen Afganistan-operaatiosta, vaikka toisen suurvallan läsnäolo sen omassa etupii-rissä ei ollut mieluista. Yhdysvaltojen lähdettyä Kiina ei ole aktiivisesti täyttämässä valtapoliittista tyhjiötä sen paremmin poliittisesti, taloudellisesti kuin sotilaallisesti. Sen ja Talibanin väliltä puuttuu luottamus, eikä Kiinalla ole välittömiä suunnitelmia panostaa Afganistanin jälleenrakentamiseen. Kiinan sotilaallista läsnäoloa Afganistanissa ei kannata edes nationalistitabloidi Global Times. Kiinan passiivisuudesta huolimatta sen vaikutusvalta alueella kuitenkin eittämättä kasvaa.

VENÄJÄN NÄKÖKULMA

Venäjän Afganistan-politiikka on korostetun pragmaattista – siitä huolimatta, että Venäjän johtajat ja media ottavat kaiken irti Yhdysvaltojen epäonnistumisesta. Vaikka Taliban on Venäjälläkin määritelty terroristijärjestöksi, on sen johtoon pidetty jo vuosien ajan keskusteluyhteyttä. Venäjälle tärkeintä on turvata sen omat turvallisuus- ja taloudelliset intressit Afganistanissa ja sen lähialuilla sekä estää levottomuuksien ja terroristisen väkivallan leviäminen Keski-Aasiaan ja Venäjälle. Samalla Venäjällä kannetaan huolta myös huumekaupan seurannaisvaikutuksista. Käytännössä Venäjän

8 Council of the European Union, Statement on the situation in Afghanistan, 31.8.2021.

9 “China says respects choices of Afghan people, calls for smooth transition”, Xinhua 16.8.2021, http://www.xinhuanet.com/english/2021-08/16/c_1310130602.htm.

10 R. Pantucci, “The myth of Chinese investment in Afghanistan”, *Nikkei Asia* 16.8.2021, <https://asia.nikkei.com/Opinion/The-myth-of-Chinese-investment-in-Afghanistan2>.

11 Kiinan kansantasavallan laki terrorisminvastaisesta toiminnasta 2015, artikla 71, http://www.npc.gov.cn/zgrdw/npc/xinwen/2018-06/12/content_2055871.htm.

tavoitteiden edistäminen tarkoittaa yhtäältä suhteiden kehittämistä Talibanin kanssa ja toisaalta esimerkiksi viime aikoina nähtyjä sotilasharjoituksia Uzbekistanin ja Tadžikistanin kanssa.

Jälkikäteen tarkasteltuna Afganistanin sota ja terrorisminvastaisen sodan aikakausi edustivat Venäjän näkökulmasta suotuisaa status quo:ta. Sodat sitoivat länsimaiden resursseja, jakoivat niitä sisäisesti ja Irakin operaation tapauksessa myös aiheuttivat ristiriitoja maiden välille. Sodat tarjosivat siten Venäjälle aikalisän, jonka se saattoi käyttää omien sotilaallisten suorituskykyjensä kehittämiseen. Lisäksi sotien avulla pystyttiin osoittamaan, että länsimaat puuttuvat muiden maiden sisäisiin asioihin.

SUOMEN NÄKÖKULMA

Afganistan on kahdenkymmenen vuoden ajan ollut Suomelle ulko- ja kehityspoliittinen prioriteetti. Suomi oli kriisinhallintaoperaatioissa sotilaallisesti läsnä maassa lähes 20 vuotta. Vielä marraskuussa 2020 Suomi isännöi lähes 70 osallistujamaan Afganistan-tukikonferenssia, jonka tavoitteena oli Afganistanin talouskurimuksen lieventäminen. Maan hallinnon ajautuminen talibaneille onkin kova kolaus Suomen ajamille tavoitteille, joihin on lukeutunut muun muassa ihmisoikeuksien ja tasa-arvon kohentaminen, naisten ja lasten yhteiskunnallisen aseman parantaminen sekä maan sisäisen turvallisuustilanteen vahvistaminen.

Läntisellä yhteisöllä on tulevana vuosina edessä tilinteko Afganistanin-vuosista. Myös Suomen on syytä pohtia, missä määrin pitkäaikainen panostus Afganistaniin palveli sen ulko- ja turvallisuuspoliittisia pyrkimyksiä, mitä tavoitteita sotaan osallistumiselle asetettiin ja kuinka realistisia nämä olivat suhteessa niiden eteen tehtyihin toimiin. Kriittisen keskustelun keskellä on myös syytä muistaa, että erityisesti kriisinhallintayhteistyön avulla Suomi on saavuttanut puolustuspoliittisia hyötyjä. Osa Suomen tämänhetkisistä syvistä puolustuskumppanuuksista, muun muassa Nato-kumppanuus, rakentuu merkittävässä määrin Afganistanissa rakennetulle pohjalle.

Suomen Yhdysvaltain-kumppanuudelle amerikkalaisten epäonnistuneella vetäytymisellä ei ole välittömiä vaikutuksia. Yhdysvallat todennäköisesti jatkaa panostuksiaan Euroopan turvallisuuteen Aasian kuitenkin ollessa sen pääasiallinen turvallisuuspoliittinen painopiste. Mikäli Afganistanin tapauksesta muodostuu sytyke eurooppalaisten turvallisuus- ja puolustusyhteistyön sekä strategisen autonomian kehittämiseksi,

Suomen on syytä osallistua prosessiin aktiivisesti ja samalla pyrkiä ohjaamaan eurooppalaisen yhteistyön kehittämistä sen kansalliselle edulle ja turvallisuudelle suotuisaan suuntaan.¹²

LOPUKSI

Afganistanin operaation päättyminen ei tuo rauhaa ja vakautta Afganistaniin. Se ei myöskään lopeta terrorismia tai Yhdysvaltojen toteuttamia terrorisminvastaisia iskuja. Afganistanin operaation päättyminen lopettaa kuitenkin Yhdysvaltojen johdolla käydyn terrorisminvastaisen sodan aikakauden. Yhdysvallat ei enää halua tulla vedetyksi Afganistanin kaltaisiin suuriin operaatioihin, vaan tulee jatkossa keskittämään huomionsa ja resurssinsa suurvaltakilpailuun, etenkin Kiinan aseman ja vaikutusvallan patoamiseen. Viime kuukauden tapahtumat Afganistanissa symboloivat siksi sekä kansainvälisen valta-asetelman murrosta että Yhdysvaltain globaalin roolin muutosta.

Kiinalle ja Venäjälle Afganistanin tapahtumat ovat tarjonneet mahdollisuuden korostaa Yhdysvaltojen ja lännen heikkoutta. Samalla sekä Kiina että Venäjä toivovat, että Taliban onnistuisi nopeasti rauhoittamaan Afganistanin tilanteen, sillä pidempiaikainen epävakaus maassa ja sen lähialueilla olisi vastoin niiden keskeisiä intressejä alueella. Erityisesti Kiinalle Afganistanin operaation päättyminen tarjoaa mahdollisuuden kasvattaa vaikutusvaltaansa Afganistanissa ja sen lähialueilla, mutta on epävarmaa, kuinka merkittävällä tavalla Kiinan hallinto on alueeseen valmis panostamaan.

Eurooppalaisille maille Afganistanin operaation päättyminen on jälleen yksi osoitus niiden sotilaallisten suorituskykyjen puutteista ja poliittisen vaikutusvallan rajallisuudesta. Afganistanin kaaos vahvistaa paitsi eurooppalaisten voimattomuuden tunnetta, myös ajatusta siitä, että Yhdysvaltojen ja Euroopan intressit tulevat jatkossakin joissain kysymyksissä poikkeamaan toisistaan Yhdysvaltojen keskittyessä yhä enemmän suurvaltakilpailuun ja Kiinaan. Afganistanin kokemukset vauhdittavat siksi jo muuttaman vuoden ajan käytyä keskustelua Euroopan ja erityisesti EU:n strategisesta autonomiasta.

Vaikka strategisen autonomian käsite on tähän mennessä jakanut mielipiteitä niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin, siitä voi kehittyä EU:n keskeinen vastaus suurvaltakilpailuun. Käytännössä strategisella

12 M. Pesu & T. Iso-Markku, "From neutrality to activism; Finland and EU defence", teoksessa *Ambiguous alliance: Neutrality, opt-outs, and European defence*. Toim. C.S. Cramer & U. Franke, Lontoo: European Council on Foreign Relations, 2021, 19–23.

autonomialla voisi olla transatlanttista suhdetta vahvistava vaikutus. Entistä vahvempi ja autonomisempi Eurooppa olisi Yhdysvalloille pitkällä tähtäimellä nykyistä hyödyllisempi kumppani, joka helpottaisi Washingtonin sopeutumista suurvaltakilpailuun.

Tämän viestin välittäminen Washingtonin ja myös muutamien eurooppalaisten pääkaupunkien suuntaan onkin jatkossa entistä tärkeämpää, jotta Eurooppa ja EU pääsevät siirtymään semanttisista kiistoista kohti kansainvälispoliittisesti toimintakykyisemmän Euroopan kehittämistä. Vaikka strategisen autonomian

edistämiseksi on lukuisia esteitä, entistä toimintakykyisempi EU vastaisi Suomen pitkäaikaisia ulkopoliittisia tavoitteita. Suomella tulisi kuitenkin olla aiempaa kirkkaampi ja konkreettisempi näkemys siitä, miten EU:n asemaa maailmanpolitiikassa tulisi vahvistaa ja miten kansainvälispoliittisesti vahva Eurooppa käytännössä palvelisi Suomen turvallisuusetuja. Kansallinen visio loisi välttämättömän pohjan määrätietoiselle työlle, jota EU:n toimintakyvyn kehittäminen väistämättä edellyttää. /